

Over de auteur:

Femke van de Griendt is derdejaarsstudent Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit Leiden en specialiseert zich in de moderne letterkunde. In het kader van haar stage bij Passionate Bulkboek heeft ze als projectassistent meegewerkt aan de organisatie van de Dag van het Literatuuronderwijs. Daarnaast hield ze zich inhoudelijk bezig met het onderwerp leesbevordering. Dit artikel is het eindproduct van haar stage-onderzoek. Reageren kan per mail: f.van.de.griendt@umail.leidenuniv.nl.

Een pleidooi voor gefundeerde veranderingen van het leesonderwijs

Onderzoek naar leesonderwijs is alomaneezig, maar de implementatie ervan laat te wensen over. Aan de ene kant staan wetenschappers die observaties doen, aan de andere kant staan klokkenluiders – schrijvers, docenten en andere belanghebbenden – die aanbevelingen doen voor het lees- en onderwijsbeleid, maar er is te weinig uitwisseling tussen die twee. In dit artikel pleit ik voor structurele implementatie van wetenschappelijk onderzoek naar leesonderwijs om de leessituatie op middelbare scholen te verbeteren en voeg ik de daad bij het woord door docenten op basis van het bestudeerde onderzoek concrete tips te geven.

Er wordt veel onderzoek gedaan naar lees- en literatuuronderwijs, waarover op verschillende wijzen wordt gerapporteerd. Zo geeft de toegankelijke site Leesmonitor.nu een thematisch overzicht van al het onderzoek naar lezen, leesbevordering en literatuureducatie, en bundelt de Facebookgroep Leraar Nederlands, naast lesplannen en -ideeën, ook achtergrondartikelen in de gedeelde Drive. Ook binnen het wetenschappelijke veld zijn talloze publicaties te vinden. Ik heb honderden pagina's van dit onderzoek bestudeerd, bestaande uit scripties, onderzoeksverslagen, proefschriften, populair-wetenschappelijke opiniestukken en artikelen gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften.

Het valt mij helaas op dat de bevindingen in de desbetreffende stukken nauwelijks worden teruggekoppeld naar de lespraktijk, terwijl het goed mogelijk is om op basis van onderzoek aanbevelingen te doen en lesideeën te delen op een platform als Leesmonitor. De ideeën van voorvechters van veranderingen, die veelal online en in kranten en tijdschriften worden geuit, op hun beurt zijn niet altijd gestoeld op wetenschappelijk onderzoek, terwijl deze wel waardevol zijn en de wetenschapsresultaten kunnen aanvullen en ondersteunen.

De dialoog tussen de vele onderzoekspublicaties en voorstellen om het leesonderwijs te veranderen kan dus versterkt worden. Een wetenschapper is wellicht niet direct geneigd zich met de lespraktijk te bemoeien of zich in het publieke debat te mengen om zijn objectiviteit te behouden, maar het doel van wetenschap is óók dat ze zich ten dienste stelt van de samenleving, en dat ze de implementatie van haar bevindingen mogelijk maakt.

Bij publicatie van een gedegen onderzoek als dat van vakdidacticus Theo Witte gebeurt dit zeker; hij eindigt zijn proefschrift *Het oog van de meester* met zeven aanbevelingen voor het literatuuronderwijs (zie: Witte, 2008, p. 471-476). Bij een artikel als dat van onderzoeker en docent Nederlands Ramon Groenendijk over literatuuronderwijs in het licht van bildung (zie: Groenendijk, 2018) wordt de vertaling naar de praktijk daarentegen niet geëxpliciteerd. Groenendijk schrijft dat met elkaar in gesprek gaan over "de diepere lagen die literaire producten aanboren" (Groenendijk,

2018, p. 15) en een link leggen met “eigen overtuigingen en hun eigen beleefwereld” (idem) in verwerkingsopdrachten van gelezen boeken twee belangrijke voorwaarden zijn om literatuur een rol te laten spelen in de bildung van jongeren. De docent die dit leest en zich hier bij aansluit, leert alleen niet hoe hij dit in zijn lessen kan doen en welk materiaal er daarvoor is.

Laten we, als Neerlandici en andere experts op het gebied van leeseducatie, vooral die docenten tegemoet komen door hun vragen te beantwoorden, bijvoorbeeld middels een overzichtelijk platform waar wetenschap en praktische implementatie elkaar vinden. Deze vertaling naar de praktijk kan bijvoorbeeld gemaakt worden door studenten van educatieve masters; zij kunnen de lesaanbevelingen bij wetenschappelijke publicaties formuleren, omdat ze zowel wortels op de universiteit als in een schoolklas hebben. Ze kunnen, in het geval van Groenendijks artikel, verwijzen naar de leesclubs van Litlab.nl, waarin persoonlijke leeservaringen en de eigen beleefwereld bij het literaire werk worden betrokken. Het materiaal dat er is moet, kortom, naar doctenen worden gebracht, zodat zij het leesonderwijs kunnen optimaliseren.

Graag speel ik op die vermeende behoefte in door docenten op basis van wetenschappelijk onderzoek drie handreikingen met betrekking tot lezen in het voortgezet onderwijs te bieden. Het veronderstelde uitgangspunt, zoals betoogd in het Leesoffensief (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019), is dat de intrinsieke leesmotivatie van scholieren dient te worden vergroot. De drie tips die ik hieronder geef sluiten aan bij de drie psychologische basisbehoeften die vooraf moeten gaan aan het ontwikkelen van intrinsieke leesmotivatie: autonomie, competentie, verbondenheid (Ryan & Desi, 2000, zoals besproken in Stichting Lezen, 2019).

Tip 1: Laat leerlingen in de les lezen

Het is belangrijk dat jongeren de gelegenheid hebben om voor langere tijd geconcentreerd te lezen, ofwel: ‘diep lezen’ (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019, p. 17). Kom ze daarom tegemoet met leestijd in de les. Idealiter wordt er minstens een halfuur gelezen – dat is beter dan elke les tien minuten (Stichting Lezen, 2019). Naast boeken en verhalen zijn ook non-fictie-teksten en tijdschriftartikelen geschikt voor diep lezen (Paige, Raisinki, Magpuri-Lavell, 2012, zoals besproken in Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019, p. 18). Er is dus een hoop waar leerlingen uit kunnen kiezen; geef ze daarin vooral *autonomie*. Bovendien neemt het breder kijken dan alleen literaire werken het mogelijke praktische bezwaar weg dat er op school niet genoeg materiaal zou zijn om iedereen te laten lezen.

Tip 2: Geef zelf het goede voorbeeld

In het leeshalfuur kunt u zelf ook lezen. De leraar als lezend voorbeeld past binnen een leescultuur, zoals beschreven in Leesoffensief (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019). Bovendien komt u uzelf ook tegemoet met leestijd. Meer dan de helft van de docenten (61,4%) leest namelijk niet meer dan twee romans per maand, blijkt uit enquêteonderzoek onder 194 docenten Nederlands (Dera, 2018). Praat na het lezen vooral over de verhalen en vraag naar de leeservaringen van de leerlingen, zodat zij onderlinge *verbondenheid* ervaren. U kunt deze verbondenheid ook schoolbreed opzoeken: vind een andere docent, ook buiten uw vakgebied, die in de les gelegenheid tot lezen wil bieden. Wacht niet tot er schoolbeleid is gevormd, maar begin het goede voorbeeld te geven: zo draagt u bij aan het creëren van een leescultuur.

Tip 3: Benadruk wat de leerling kan

“Leerlingen die van zichzelf denken dat ze goed kunnen lezen, benaderen het lezen van een tekst als positief” (Stokmans, 2009, p. 40). Benoem daarom wat een leerling goed doet, zodat leerlingen succeservaringen met lezen opdoen en een positieve leesattitude ontwikkelen. U kunt altijd focussen op het feit dat ze tijd investeren in het lezen; het gaat niet per se om het aantal uitgelezen boeken. Een positieve leesattitude haalt bovendien de leesdrempels bij mindergemotiveerden weg (Stichting Lezen, 2019). Benadruk dus de *competentie* van uw leerlingen om het lezen te stimuleren.

Afsluitend

In dit artikel heb ik voorgesteld dat wetenschappelijke onderzoeken die inzicht geven in de lespraktijk structureel gepaard gaan met aanbevelingen voor de implementatie van de bevindingen en verwijzingen naar lesmateriaal, zodat docenten op die manier het leesonderwijs kunnen verbeteren. Om de daad bij het woord te voegen heb ik op basis van het bestudeerde onderzoek docenten drie tips gegeven voor hun lessen. Veel succes!

Bibliografie

Dera, J. (2018). De lezende leraar: Literatuuronderwijs in Nederland(s) als onderzoeksobject. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (TNTL)*, 134 (2), 146-170.

Groenendijk, R. (2018). Literatuuronderwijs in het licht van Bildung: Een pleidooi voor een bredere definitie van het begrip tekst binnen literatuuronderwijs. *Levende Talen Magazine*, 105 (1), 12-15.

Raad voor Cultuur & Onderwijsraad. (2019). *LEES! Een oproep tot een leesoffensief*.

StichtingLezen. (2019). *Kwestie van lezen: Leesmotivatie in het onderwijs*. Opgehaald van https://www.lezen.nl/sites/default/files/kwestie_van_lezen_17.pdf

Stokmans, M. (2009). De invloed van literatuuronderwijs op de leesattitude. *Levende Talen*, 10 (2), 35-43.

Witte, T. (2008). *Het oog van de meester: Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs*. Delft: Uitgeverij Eburon.